
ПЕРЕКЛАД ЯК ЗАСІБ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

УДК 81'25

ВІДТВОРЕННЯ МОВИ ДОКУМЕНТІВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ЯК ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА

Абабілова Н.

Статтю присвячено проблемі передачі документів міжнародного права українською мовою. Автор аналізує вітчизняні наукові праці задля встановлення лексико-граматичних особливостей та стилістичних ознак таких документів. В статті перелічуються труднощі, що виникають у процесі перекладу текстів міжнародного права.

Ключові слова: міжнародне право, лексико-граматичні особливості, стилістичні ознаки, переклад

Статья посвящена проблеме перевода документов международного права на украинский язык. Автор анализирует отечественные научные труды, чтобы определить лексико-грамматические особенности и стилистические признаки языка таких документов. В статье названы трудности, которые возникают в процессе перевода текстов международного права.

Ключевые слова: международное право, лексико-грамматические особенности, стилистические признаки, перевод

The article is devoted to the problem of rendering of international law documents. The author analyzes Ukrainian scientific works to find out lexical and grammatical peculiarities and stylistic features of the international law documents. Difficulties arising in the course of international law documents translation are enumerated in the article.

Key words: international law, lexical and grammatical peculiarities, stylistic features, translation

---

В умовах сьогодення переклад документів міжнародного права набуває особливого значення, що обумовлено бурхливим розвитком співробітництва України з іншими державами в різних сферах, а також політикою інтеграції в європейський і світовий політичний, економічний і соціальний простір.

Дослідженню особливостей мови міжнародних документів та їх перекладу присвячено наукові праці Т. Архипович, А. Белової, М. Волкова, В. Євінтова, О. Зарума-Панських, В. Калюжної, О. Лукашук, А. Мажур, С. Максимова, О. Селіванової, О. Ходаковської, Л. Ярової та інших.

Мета статті – здійснити аналіз праць вітчизняних науковців з проблеми функціонування та передачі особливостей мови документів міжнародного права українською мовою.

Відомо, що документи міжнародного права поєднують в собі риси двох функціональних стилів: офіційно-ділового та науково-технічного, оскільки, наприклад, Рада Європи має різні напрями діяльності (економічні, науково-технічні, політичні). Уніфікація традиційного вживання стандартних мовних формул, неодноразово вживаних раніше, спеціальна лексика, представлена словосполученнями та виразами є ознаками офіційно-ділового стилю. Документи МП, як правило, не ставлять перед собою завдань наукового (технічного) змісту, а наукова (технічна) проблема стає частіш за все фоном для вирішення певних політичних, соціальних питань. Отже, мова документів міжнародного права – це не мова науково-технічних текстів, законів чи офіційних документів у "чистому" вигляді. Англомовні правничі документи характеризуються низкою жанрово-стилістичних особливостей: звичайні слова використовуються у незвичному значенні, речення мають ускладнену синтаксичну

структуру, часто зустрічаються архаїзми у відносно первозданному вигляді, слова французького походження вживаються поряд зі словами англо-саксонського походження, фрази та слова латинською мовою часто вживаються без перекладу, синоніми (парні та потрійні) використовуються для позначення одного поняття з метою уникнення двозначності, іноді низка синонімів вживається для ситуації з різних сторін, свідомо вживаються не зовсім точні слова та фрази для можливості інтерпретації, у документах окремі слова пишуться з великої літери або ж повністю великими буквами, кожна деталь має значення, вживаються формальні чи церемоніальні слова та конструкції, терміни з точним добре зрозумілим значенням вживаються поряд з жаргоном, використовується велика кількість кліше та усталених виразів (особливо це характерно для контрактів та документів) [4].

Досліджуючи особливості юридичного дискурсу документів Ради Європи, В. Калюжна зазначає, що він поступово набуває характерних ознак "Євро-англійської" мови, що відносно недавно з'явилася в європейській спільноті як адміністративна лінгва-франка і уособлює логічне продовження процесу глобалізації та інтеграції європейських держав [2].

Оскільки документи міжнародного права відносяться до міжнародних документів, то вважаємо правомірним розглянути особливості саме таких документів.

До стильових рис мови міжнародних документів належать логічність, об'єктивність, ясність, офіційність, беземоційність, точність, стереотипність, конкретність, узагальненість, строгість [2].

Логічність зумовлена упорядкуванням мовних засобів, які функціонують відповідно до завдань реалізації даної стильової риси та є найбільш помітними. Проводячи зіставне дослідження граматичних елементів і структур в оригіналах англійських текстів міжнародних документів та їхніх українських перекладах, Л. Ярова дійшла висновку, що в них наявна значна кількість інфінітивів, дієприкметників і дієприслівників, атрибутивних конструкцій та однорідних членів речення. Логічна послідовність створюється завдяки синтаксису мови таких документів, в яких спостерігається велика кількість складних речень (переважно складнопідрядних) у порівнянні з простими, оскільки у складносурядних спостерігається менша залежність між частинами. Щодо підрядних речень, то за частотою використання переважають означальні і додаткові, потім умовні, причини, часу, місця. Серед типів зв'язку переважають ланцюжковий, наскрізний та синтаксичний повтор; наявні номіналізація та розщеплений присудок. В таких документах відсутні раптові переходи від коротких речень до довгих, і навпаки. Вчений пояснює це тим, що подібні переходи створюють сильний ефект напруги, загостреності зображуваної ситуації, а це просто неприпустимо для дипломатії, оскільки за мету стоїть досягти ефекту абсолютної правильності, логічності, послідовності та рівноваженості. Цікавими виявилися результати проведеного Л.Яровою дослідження в ході якого науковець встановила, що 1) найбільш часто у мові декларацій і конвенцій трапляються довгі речення - в середньому 30 слів і більше; 2) не існує прямої залежності між довжиною і структурою речень: короткі речення можуть бути складні за структурою, а довгі, навпаки, мати лише одну предикативну групу [1;2; 5].

Не виникає сумнівів, що міжнародні документи характеризуються офіційністю, тон якої надають мовні засоби, що створюють ефект нейтральності, строгості. До таких зараховують нейтральні слова, книжні, запозичення, грецизми, латинізми та галліцизми, скорочення, аббревіатури, неасимільовані іншомовні вкраплення, дієслівні фразеологізми та спеціальну термінологію (що змінюється в залежності від тематики організації, її профілю та питань, що розглядаються) [1;2]. Щодо термінів, то, на думку З. Комарової, в міжнародних документах вони вживаються тільки в одному, специфічному для певної інформаційної галузі значенні, і саме в тому, яке не викликає подвійного тлумачення. Можливість неправильного вживання терміну виключається його семантичною чіткістю і стислістю, що зумовлені вимогою до стислого вираження думки [3].

Поняття "точність" трактується як розуміння самоцілі й засобів її досягнення та досягається шляхом оптимального відбору слів, форм та конструкцій, запобіганні неоднозначних тлумачень; використання іменників і частих їх повторів, з метою уникнення використання слів-замінників *that, one* та *in*. Мета документу офіційного стилю – точне вираження думки, достеменно викладення певних положень.

В нерозривному зв'язку з точністю знаходиться стереотипність, яка передбачає штамповий характер документів, їх шаблонність, необхідні для оформлення документу та створення його текстової архітектури. Особливо це стосується резолюцій, конвенцій та статутів, для яких важливу роль відіграє композиційний малюнок, закріплений за даним типом документів. Значення текстового шаблону полягає в тому, що він допомагає донести до читача конкретну інформацію, налаштувати на сприйняття саме цього документу, а не іншого.

Для даного стилю не характерні емоційно забарвлені слова, слова з конотативним значенням, однак, не можна стверджувати, що такі засоби абсолютно відсутні в мові міжнародних документів. Так, наприклад, образність є найхарактернішою для підсумовуючих міжнародних документів, зокрема декларацій, тому що їх форма є менш регламентованою у порівнянні з іншими документами [1]. Серед виразних засобів для мови міжнародних документів найбільш характерні повтор, перерахування та вставні речення, а серед стилістичних прийомів паралелізм і анафора. Часто ці стилістичні елементи перебувають у тісній взаємодії, накладаючись одне на одне й утворюючи нові сполучення [6].

За переконанням О. Зарума-Панських, комунікативний ефект текстів міжнародних документів досягається завдяки гармонізації двох протилежних тенденцій текстотворення: всеохопність та однозначність викладу [1].

Як зазначають науковці, серед стильових рис міжнародних документів є такі, які не є постійними в будь-якому виді документів. Так, в різних типах документів така риса як "ясність" може зникати залежно від мети комунікації: одна зі сторін хоче завуалювати висловлену думку свідомо, побудувати викладений матеріал таким чином, щоб приховати небажані нюанси і досягти певних власних цілей [2].

Аналізуючи проблеми, що можуть виникати у процесі перекладу документів міжнародного права, найчастіше, науковці зазначають ті, що пов'язані з відтворенням юридичних термінів, внаслідок відсутності в українській мові деяких їх відповідників або наявності незвичайних значень. Зрозуміло, що завдання перекладача багатомовної угоди полегшується, якщо терміну дається визначення, що закріплює основні ознаки поняття, що ним передається. Термін набуває ключового значення від того наскільки вдалими є знайдені еквіваленти, навіть умовні, в рамках даного контексту, наскільки вдало передані поняття національних систем права.

До інших чинників, які зумовлюють труднощі перекладу зазначених текстів, Л. Ярова відносить: високий ступінь стандартизації офіційно-ділового стилю та дипломатичного підстилю, розбіжності в професійно-галузевих картинах світу та національно-культурна специфіка термінологічних засобів їхньої вербалізації, особливості національного комунікативного стилю та типологічні відмінності в лексичних, граматичних засобах мов оригіналу та перекладу, нормах їхнього вживання [6].

Аналіз існуючих праць дозволив зробити висновок, що науковці дають наступні поради перекладачам, що займаються перекладом документів міжнародного права: 1) необхідно враховувати мовні звички носіїв мови передачі тексту, не порушуючи звичне сприйняття правового документа; 2) доцільно переклад правничого документу перед його офіціалізацією піддавати ретельній експертизі за участю правників і лінгвістів для запобігання можливим помилкам; 3) рекомендовано перекладачеві зосередитися на певній галузі права, враховувати лексико-граматичні особливості а стилістичні ознаки документів, що перекладаються; 4) мова перекладу повинна бути точною, а сам переклад відповідати дійсності та правовим реаліям країни, для якої перекладають той, чи інший документ.

Ми повністю погоджуємося з такими порадами, оскільки переклад документів міжнародного права впливає на ефективність правозастосування, ступінь регламентації конкретних стосунків. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у здійсненні аналізу застосування перекладацьких трансформацій під час передачі конвенцій Ради Європи українською мовою.

Література

1. Зарума-Панських О.Р. Англійська лексика міжнародних договорів: структурні, семантичні та дискурсні особливості: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / О. Р. Зарума-Панських. – Львівський національний університет ім. І. Франка. – Львів, 2001. – 20 с.

2. Калюжная В. В. Стиль англоязычных документов международных организаций / В. В. Калюжна – К.: Наукова думка, 1982. – 121 с.

3. Комарова З. И. О сущности термина / З. И. Комарова // Термин и слово : межвузовский сборник. – Горький : ГГУ, 1979. – С. 3–12. , с. 11

4. Рудь І. А. Жанрово-стилістичні особливості перекладу англомовних юридичних документів [Електронний ресурс] / І. А. Рудь // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського. – 2010. – Спец. вип. – Режим доступу:

http://philology.knu.ua/library/zagal/Komparatyvni_doslidzhenna_00_2010/118_123.pdf

5. Ярова Л. О. Граматичні особливості англомовних міжнародних документів в аспекті перекладу / Л. О. Ярова // Наукові записки. Серія: філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. – Випуск 144. – С. 233-237.

6. Ярова Л. О. Виразні засоби та стилістичні прийоми синтаксису в текстах міжнародних документів / Л. О. Ярова // Наукові записки. Серія: філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. – Випуск 138. – С. 159-163.